

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НОВІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

№ 79

УЧАСНИКИ X МІЖНАРОДНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

2013 рік

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І ЗМІСТУ ОСВІТИ

НОВІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ №79
Науково-методичний збірник

Київ – 2013

Зміст

Євсюков О. Ф.

Сутність поняття «Професійно – педагогічна компетентність» майбутнього викладача вищої аграрної школи в сучасній педагогічній науці 70

Ковальчук В. А.

До проблеми визначення сутності поняття «Освітньо-виховна система». Проблеми та пошуки 74

Лукинова А. В.

Підготовка майбутнього педагога к патриотическому воспитанию личности 80

Мирончук Н. М.

Особливості адаптації студентів вищих навчальних закладів до змінених умов життєдіяльності 82

Сидорчук Н. Г.

Локальні технології як складова системи професійно-педагогічної підготовки студентів університетів 91

Стечкович О. О.

Шляхи оновлення науково-педагогічного забезпечення професійної освіти фахівців народних художніх промислів 97

Трухманова С. Л., Несторович О. Л., Гайструк А.

Полікультурні аспекти формування особистості та мистецькі засоби впливу 100

Чабан О. Г.

Методологічні аспекти підготовки лікарів-реабілітологів 106

С. Л. Трухманова, к. іст. н. доцент
Вінницький національний медичний університет імені М. І. Пирогова
О. Л. Несторович, мистецтвознавець
Регіонального центру сучасного мистецтва «Арт-Шик», м. Вінниця
А. Гайструк, студент ВНМУ ім. Пирогова

ПОЛІКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ТА МИСТЕЦЬКІ ЗАСОБИ ВПЛИВУ

Характерною рисою культури ХХ-ХХІ ст. є її інтегративність. Однією з особливостей сучасності став перехід від монокультури до багатовимірної, що включає різноманітні культурні зв'язки та розвиток. Знаковою подією стало проголошення ООН першого року ХХІ ст. роком «культури світу». Феномен культури почав останнім часом аналізуватись як чинник, що сприяє збереженню людства.

Якщо звернутись до досліджень, які розглядають феномен багатокультурності, то можна помітити, що науковці знаходять власні тлумачення цього поняття, навіть користуються різними термінами-синонімами. Можна провести синонімічний ряд термінів: «полікультурний», «багатокультурний», «кроскультурний», «бікультурний». Розрізняються ці терміни не тільки походженням – грецьким, латинським, англійським чи українським, а ще й відтінком. Кожний термін-синонім у синонімічному ряді має свій відтінок значення. Наприклад, полікультурність – це інтеграція різних культурних одиниць в один організм.

Мультикультурність передбачає наявність різних культурних, етнічних, релігійних, груп на одній території, їх співіснування, але ці групи не мають тісних зав'язків (*inter* лат. – між, поміж). Поняття кроскультурний (*крос*. англ. – пересікатися) відображає скоріше процес адаптації людини до нових соціокультурних умов. [1]

Взаємодія культур у світі завжди включала в себе дві яскраво виражені тенденції: перша обумовлює прагнення будь-якої культури відокремитися і зберегти свою самобутність, друга забезпечує спільне існування різних культур і відображає фактори, що мають універсальне значення. Прояв обох тенденцій можна простежити у всіх сферах життя. Освіта не становить винятку і в нинішню епоху все більш виявляє специфічні риси, що носять міжкультурний характер. В основі цих змін проявляється новий тип культури, який може бути диференційований як інтеркультура [9].

В історії простежуються різні тенденції в розумінні існування культур. Ідею жорсткого відокремлення культур відстоював О. Шпенглер. Він стверджував: «Кожен культурно-історичний тип існує відокремлено, замкнено, ізольовано. Діалогу культур немає. Кожна культура самодостатня» [11, с. 167]. Подібні

твердження справедливі, коли ми говоримо про національні особливості, специфіку кожної окремо взятої культури і народу. Більше того, ідентифікація людини з певним народом, з його культурою, є надзвичайно складною системою зв'язків, де географія, клімат, історія країни, національний характер, мова як частина культури грають у кожному окремому випадку свою специфічну й унікальну роль.

Сучасне життя не залишає шансу на етнічну «чистоту», перемішуючи народи та етнічні групи в силу самих різних причин - від специфіки світової економіки до переоцінки ролі громадянських інститутів. Людство змушене «вчитися жити» в нових умовах багатонаціональності і полікультурності. Е. Ласло називає новий формат життя людства «інтереснування», стверджуючи, що воно охопило всю планету і виражається в залежності держав і співтовариств один від одного в плані економічного та екологічного добробуту і територіальної безпеки [8].

Г. Гачев, вивчаючи національні образи світу, які, по суті, є особливим щодо спільного - культури світу, позначає парадокс, який полягає в тому, що, з одного боку, ми спостерігаємо зближення народів і культур, з іншого загострення «національної чутливості». [3, с. 23].

В Історії України переплелись культурні впливи як східних, так і західних народів, античних міст-держав та скіфо-сарматських племен, Візантії та Риму, Польщі та Російської імперії... Так, громадянське суспільство поліетнічної Речі Посполитої постало на основі ідеї соборності (конциліаризму) та «золотих вольностей» як громадянських прав шляхти, починаючи ще з конституції 1573 р. Генрикових артикулів. Шляхетський титул (індигенат) прагнули здобути аристократи Габсбурзької монархії, молдовські володарі й достойники, лени аристократичних родів Священної Римської Імперії германської нації, а також Меншиков і Потьомкін [6, с. 16, 22]. Специфічні умови існування Речі Посполитої, ставлення до неї створили особливий мультикультурний ландшафт для формування еліти суспільства, в тому числі й непересічних особливостей – визначених діячів української історії.

Ідею конфлікту культур як першої стадії знайомства з чужою культурою обґрунтував у своєму дослідженні П.В. Сисоєв. За конфліктом культур, на думку автора, слідує самовизначення особистості в культурі, а потім діалог культур [10].

І.Г. Гердер писав з даного приводу: «Ми простежили історичний шлях деяких народів, і нам стало ясно, наскільки різні, в залежності від часу, місця та інших обставин, цілі всіх їх устремлінь... і тим не менше ми бачимо, що в усьому творить лише один початок – людський розум... А тому один ланцюг культури з'єднує своєю кривою, що весь час відхиляється у бік... всі нації...» [4, с. 440-441].

Цій думці співзвучна ідея, висловлена Н. М. Карамзіним. Він вважав: «Все народне ніщо перед людським, головна справа бути людьми, а не слов'янами. Що добре для людей, то не може бути погано для росіян; і що англійці чи німці

винайшли для користі, вигода людства, то моє, бо я людина» [7, с. 167].

Творячи культуру, людина ніби дивиться і бачить себе з боку, вона рефлексує з приводу своєї діяльності і намагається якимось чином зафіксувати цю рефлексію. Людина, образно кажучи, вдивляється крізь культуру в себе і в іншого, намагаючись зрозуміти сенс свого призначення на Землі, сутності себе і світобудови.

За кордоном інтеркультура являє собою широкий контекст як теоретичних, так і практико-орієнтованих досліджень. Так, представлений в Інтернеті Interculture Map Website пропонує широкому колу зацікавлених осіб теоретичні основи феномена інтеркультури. Крім того, пропонується усім, кого хвилюють проблеми взаємодії культур у сучасному світі, розробити і запропонувати свій проект з вказаної тематики. Термін «Interculture» трактується як «umbrella-term» і використовується для позначення широкого кола ініціатив, різних за мотивацією, намірами і результатами.

20 травня 2013 р. в Києві в приміщенні Національного університету «Києво-Могилянська академія» історик, професор Гарварду Сергій Плохій виступив із публічною лекцією на тему «Нова Україна у новій Європі: погляд історика» у рамках Стратегічного саміту. За словами лектора, модерна ідентичність має формуватися незважаючи на географічні межі. Можливо, мати і національне забарвлення, і полікультурний характер?

У сучасному культурному просторі молодь багатьох країн світу формується саме на багатоманітності зразків та формує нові культурні стандарти.

Величезну роль тут відіграє освіта, яка віднедавна знайшла інші смисли і стала предметом нових досліджень в педагогічній науці та впровадження в практику середньої та вищої освіти полікультурна, мультикультурна, освіта в полікультурному суспільстві та ін.

У сучасному світі надзвичайно важливим виявилось розуміння сутності та реалізація інтеркультурних взаємодій в бізнесі, для успіху якого необхідно спеціальне навчання, яке придбало характер індустрії. Навчання в моделі інтеркультурної взаємодії передбачає, формування усвідомлення особливостей власної культури, знання і розуміння систем цінностей, прищеплення навичок міжкультурної поведінки, кроскультурну компетентність, що допомагає ефективно взаємодіяти в глобальному масштабі. У даному контексті термін «інтеркультура» наближається до поняття «міжкультурна комунікація».

Чинник полікультурності освітнього простору приваблює увагу дослідників в плані формування самоідентичності молоді. У зв'язку з продовженням процесів глобалізації формування інформаційного суспільства, підвищенням рівня мобільності ринку праці, посиленням міграційних процесів розширюється діапазон цінностей особистості, що пов'язаний як із визнанням загальноєвропейських політичних та культурних традицій західної цивілізації, так і з актуалізацією загальнолюдських чеснот [2, с. 65].

В даному контексті мистецтво є універсальним засобом духовного єднання оскільки має функцію творення загальнолюдських цінностей, а також втілює в

собі надзвичайно потужну здатність розвивати людину. Ще у 1890 році з'явилась відома філософська праця В. Соловйова «Загальний смисл мистецтва», автор якої дійшов висновку: мистецтво «своїм кінцевим завданням повинно втілювати абсолютний ідеал не лише в уяві, ну але й насправді повинно одухотворити, переідейснити наше дійсне життя». Соціально значущу виховну силу мистецтва дослідив І. Франко у праці «Із секретів поетичної творчості».

Проблема впливової сили мистецтва на людину не є чимось принципово новим для науки: про неї висловлювались великі мислителі минулого, вона неодноразово ставилась самим життям, її значущість підкріплювалась науковими фактами. Однак процеси швидких соціальних змін, що відбуваються нині у світі і в нашій країні, зумовлюють нас по-новому оцінювати питання про соціальну ефективність мистецтва.

У 50-х роках ще не відомий світові як визначний педагог наш співвітчизник В.О. Сухомлинський, відповідаючи тим, хто суспільній прогрес вбачав лише в освоєнні космосу, успіхам електроніки і кібернетики, в «Листах до сина» пророче казав «Якщо не поліпшиться виховання, ми наплачемося з математикою, електронікою, і космосом... Найголовніший засіб самовиховання душі – краса. Краса у широкому розумінні – і мистецтво, і музика, і сердечні відносини з людьми». Це застереження не було почуте вчасно. Тому проблемі духовного розвитку людини сьогодні, по суті, стали обов'язковою умовою виживання міжнародного суспільства.

«Художні творіння, підкреслював основоположник теорій психоаналізу

3. Фрейд, - даючи привід до спільного переживання високо поцінованих відчуттів, викликають почуття ідентифікації, яких так гостро потребує культурне оточення». А коли твори мистецтва «відображають досягнення цієї культури», то вони «вражають нагадують про їх ідеали».

Значний науковий та практичний інтерес становлять дані про стимулюючий вплив мистецтва на здібності людей, особливо молоді, студентів. Вчені пояснюють цей феномен тим, що щоденні мелодійні і ритмічні вправи впливають на центральну нервову систему і особливо на нервові центри кори головного мозку.

Результати подібних експериментів все частіше зумовлюють перехід до практичного використання можливостей мистецтва у справі підвищення творчих потенцій особистості. Так, наприклад, у Франції спеціальні центри організовують стажування для керівників високого рангу, на яких значна частина занять відводиться художній культурі; їхня мета навчити стажистів розуміти музику, живопис, архітектуру.

Проблема розвитку творчого потенціалу особистості засобами мистецтва зумовлена поширенням тенденції гуманізації освітнього процесу, в якому творчість постає як інтегральна якість, що виявляється у діяльності і зумовлює успіх. Новаторські концепції у сфері мистецтва багатьох педагогів, художників переслідують мету виявити творчі потенціальні здібності учнів, дозволити їм розвинути і вдосконалитись [5, с.53,54]. Мистецтво є засобом спілкування і

взаєморозуміння, єднання у спільних переживаннях і діях, інструментом самоідентифікації.

Одним з мистецьких засобів формування та впливу на особистість є арт-терапевтичні техніки. Коментувати позитивні результати застосування таких технік дозволяють експериментальні роботи молоді. Так, старшокласником Вінницької ЗОШ № 7, нині - студентом ВНМУ ім. М.І. Пирогова А. Гайструком у 2010 р. була написана та захищена при Малій академії наук ; (Вінницька філія) дослідницька робота «Арі-терапія як засіб формування, збереження, зміцнення та відтворення здоров'я людини». Анатолій Гайструк молодий художник, фотохудожник, дизайнер, письменник з міста Вінниці. Учасниками досліджень Анатолія були учні Вінницької школи - гімназії № 7, серед яких був проведений тренінг з використанням арт-терапії, у якому використовувалися: систематичне спостереження, бесіда, анкетування з дослідження цінних пріоритетів учнів старших класів. Аналіз отриманих результатів дозволив виявити первинний стан ціннісного континууму старшокласників та деякі проблемні зони останнього.

Так, зокрема у структурі ціннісних орієнтацій старшокласників, за методикою Рокича, переважали такі цінності, як «здоров'я» (0, 849 ум. од.), любов (0,782 ум.од.), наявність хороших і вірних друзів (0,678 ум. од.), тоді як цінності «творчість» (0, 402 ум. од.), «краса природи і мистецтва» (0,37 ум. од.), «щастя інших» (0, 238 ум. од.) виявлялися на непрестижних позиціях.

Серед іншого було встановлено також, що у 65% випадків дівчата та юнаки цікавляться інформаційними технологіями, а саме - відвідують комп'ютерні клуби, грають в комп'ютерні ігри тощо, причому у 16% випадків цей інтерес є тим єдиним, що цікавить респондентів (переважно – хлопців).

При аналізі відповідей на питання про літературні переваги старшокласників, було з'ясовано, що 16% респондентів зовсім не цікавляться літературою. Щодо тих старшокласників, які читають, було виділено десять вказаних респондентами літературних жанрів. Перше місце у ряді переваг зайняли детектив і фантастика (по 11 виборів, відповідно, ранг - 1.5). Пізнавальна і науково-філософська література опинилась на 3 ранговому місці. Рівний ранг - 5 (по 4 виборів) отримали такі жанри, як романи, комедії і «жахи». Містика зайняла 7 рангове місце. Останній ранг (9) розділили поезія, мистецтво, пригоди і класика.

Таким чином, аналіз відповідей на питання анкети виявив, що більшість респондентів віддають перевагу етичним і духовним цінностям, в той час, як кількість осіб, для яких ціннісно-моральний вимір не є визначальним, була значно меншою. Що стосується, літературних переваг юнаків, класична література й такі жанри як поезія та мистецтво, на жаль, зайняли в структурі їх читацького попиту останні місця. Однак те, що пізнавальна та науково-філософська література посідає третє рангове місце (хоча і поступаючись популярністю детективам і фантастиці), на наш погляд є досить позитивним фактом.

Враховуючи стан ціннісної системи старшокласників, та виявлені проблемні зони, був розроблений тренінг із використанням широкого кола арт-терапевтичних методик: елементів художньої експресії, театралізації, музичної терапії, розвиваючої рефлексивні взаємодії різноманітних літературно-музичних композицій. Будова тренінгу передбачала поєднання окремих його елементів в певну систему, яка була здатна стимулювати розвиток окремих компонентів системи цінностей старшокласників, що входили до виявлених а результаті констатування експерименту проблемних зон їх ціннісного континууму, актуалізувати творчі стратегії особистості.

Запропонований тренінг розвитку ціннісних орієнтацій старшокласників засобами арт-терапії зробив певний позитивний вплив на стан і динаміку ціннісних орієнтацій старшокласників. За допомогою стандартних методик констатували значущу позитивну динаміку деяких параметрів, проте, велика частина змін залишалася на рівні тенденції.

Професійно займаючись мистецтвом - живописом, графікою, ручним ткацтвом А. Гайструк наголошує на важливості роботи з формування духовних цінностей молоді на основі поєднання національної та інтернаціональних культур.

Сам Анатолій Гайструк належить до молодого покоління сучасних українських митців, творчість яких пов'язана з історією, культурними та мистецькими традиціями рідного краю, а мистецький доробок позначений національними художніми рисами. Зростаючи на ґрунті української національної культури, відчуваючи впливи інших культур, Анатолій творчо переосмислює слов'янську культурну спадщину, презентує як глибоко традиційні мотиви, так і новаторство у своїх роботах.

Протягом 2006-2012 рр. автор мав понад 20 персональних виставок живопису і художнього текстилю. Він - триразовий гран-призер з художнього текстилю, має золоті, срібні та бронзові медалі всеукраїнських та міжнародних конкурсів і фестивалів у Росії, Японії, Угорщині, Франції, Чехії, Словаччині, Німеччині. Останні два роки праних у і тематичних виставкових проєктів.

Один з них - польсько-український проєкт «Перехрестя», цікавий з точки зору піднятої у статті теми. Темою проєкту стала спільність рис та схожість явищ в історії та культурі українського та польського народів. З усієї різноманітної палітри схожостей і паралелей автор вбачав найбільш виразні та показові – легенди та народні уявлення про Всесвіт, красу, жіночність, бойове товариство, тісний зв'язок людини з тваринним світом - і образотворчою мовою символів, асоціацій та персоніфікацій втілив їх у своїх творах. Отже, проєкт створювався на підґрунті та з залученням багатовікових українських та польських культурних традицій. Поштовхом для створення проєкту стала 600-та річниця Грюнвальдської битви, що вирішила подальшу долю багатьох європейських народів, у тому числі українського та польського. Над проєктом автор працював два роки, у тісній співпраці з істориками, літераторами, мистецтвознавцями та музикантами, що надає йому глибини та ґрунтованості.

Польсько-українська тематика у творчості митця не випадкова, адже Вінниця 1569 р. до кінця XVIII ст. перебували під владою Корони Королівства Польською, а пізніше землі Вінниччини належали польським дворянам, що склали присягу на вірність Російській імперії, тому зв'язки між двома культурами простежуються досить чітко, впливаючи і на сьогоденні партнерські відносини обох народів.

Мистецьку діяльність Анатолія Гайструка підтримують неполітичні організації, фонди, які переймаються розвитком обдарованої розвитку інтернаціональних зв'язків, культурних обмінів, вони – благодійна організація Президентський фонд «Україна» Л. Кучми, Представництво Дитячого Фонду ООН (ЮНІСЕФ), Генеральне Консульство Республіки Польща у Вінниці, Вінницький арт-центр «Арт-Шик» - доклали зусиль до того, щоб підтримати молодого митця та познайомити світ з його творами.

Взаємодія культур сьогодні – широкий контекст перетину різних культур при збереженні особливостей національних культур і загальнолюдських основ буття. Своєрідним чином згаданий феномен проявляється в освіті, яка стає все більш гетерогенною та відкритою та у мистецтві. Історія людства дає блискучі зразки зміни розуміння взаємодії культур, де можна простежити тенденцію певної універсалізації на прикладі зустрічі з іншою культурою.

Література

1. Асанова Ф. Б. Проблема полікультурної освіти у багатонаціональному середовищі / Актуальні проблеми сучасної науки і наукових досліджень: зб. наук. пр. – Вип. 2. [Електронний ресурс]. URL:http://ito.vspu.net/SAIT/inst_kaf/kafedru/matem_fizuka_tex_osv/www/mater_conf/filesPDF/problema_polikulytrnosti_ta_polikulytrnoi_osvitu.pdf (дата звернення: 23.09.2013)
2. Барановська Л. В, Полікультурність європейського простору вищої освіти та самоідентичність студента / Креативна педагогіка. Науково-методичний журнал. Вип. 7. – Вінниця, 2013. – С. 64-67.
3. Гачев. Г. Национальные образы мира. Космо-Психо-Логос. – М., 1995. – 480 с.
4. Гердер И. Г. Идеи к философии истории человечества. – М., 1077. – 703 с.
5. Дубасенюк О. А. Розвиток творчого потенціалу особистості засобами мистецтва / Креативна педагогіка. Науково-методичний журнал. – Вип.7. – Вінниця, 2013. – С. 52-58.
6. Камінський Сулима, Анджей. Історія Речі Посполитої як багатьох народів. 1505-1795. Громадяни, їхня держава, суспільство, культура / Анджей Сулима Камінський: пер. з пол. Я. Стріхи . – К.: Наш час, 2011. – 263 с.
7. Карамзин Н. Избранные статьи и письма. – М., 1982 – 352 с.
8. Ласло Э. Пути, ведущие в грядущее тысячелетие. Проблемы и перспективы. [Электронный ресурс]. – URL: http://vivovoco.astronet.ru/VV/PAPERS/HISTORY/VV_HI16W.HTM (дата звернення 15.08.2012).
9. Семенова Е. В. Интеркультура как основа современного образовательного интеркультурного пространства: к постановке проблемы / Современные проблемы науки и образования. – 2012. - №5; [Електронний ресурс] URL: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=6963> (дата звернення:23.08.2013).
10. Сысоев В. П. Обучение культурному самоопределению и диалогу культур посредством иностранного языка (на материале курса по культуроведению США для языковых вузов) [Электронный ресурс] URL: <http://www.prof.msu.ru/publ/omsk2/035/htm> (дата обращения 12.10.2010).
11. Шпенглер О. Закат Европы. – М., 1993. – 663 с.